

Mozi és költészet

A magyar költészet és a mozi már a film bölcsőjénél eljegyezte egymást: költő volt a mozi magyar keresztapja. Eleinte ugyanis nehézkesen, körülményesen *mozgófényképszínháznak* nevezték a mozit. Heltai Jenő, a modern nagyváros életérzésének és ezernyi apró jelenségének poétája teremtette meg a szót, a nehezen mondható mozgófényképszínházat mozivá rövidítette; s ez a szava épp olyan népszerű lett, épp olyan gyorsan bevonult szókincsünkbe, mint: a rikkancs. A mozi gyakran felbukkan verseiben: nem is csoda, hiszen hamarosan mindennapi társa, jóbarátja lett a városok és falvak lakóinak, nálunk is. Heltai egy késői szonettje így vall több évtizedes szerelméről, a moziról:

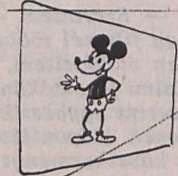
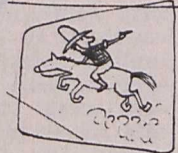

Vászon. Homály. Rikoltó hirdetések.
Muzsika. Híradó. A film pereg.
Lóverseny. Autók. Pizze flapperek.
Gangster. Detektív. A lyoni érsek.

Newyorki árvaház, ezer gyerek.
Az angol flotta. Chaplin: 'bölc's csavargó.
Mélyhangú, álomszöke Greta Garbo.
Hold, Víz ezüstje. Hervadó berek,

Micky egér. És bűvös mese-szőnyeg,
Mely úttalan útján a levegőnek
Bagdad fölé röpti utasát.

Könny. Kacagás. Mint happy-end, a Végzet.
Egy centiméter igazi költészet
És háromezer méter butaság.

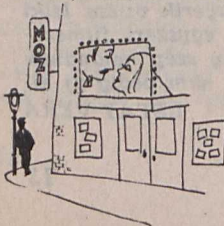
A Nyugat nagy költői közül talán Babits és Kosztolányi szerette a legértőbbben a mozit. Babits fiatal korában verset szentelt a *Mozgófényképnek*; a vágtató ritmusú, modernül lüktető költemény egy amerikai leányszöktetésről készült »szenzációs szerelmi tragédiát« idéz:

A gép sugarát kereken veti, képköre fénylik a sík lepedőn,
mindjárt, szívem, új színek és alakok lovagolnak a fénylegyezőn,
olcsó s remek élvezet összecsozálni e gyors jelenéseket itt:
első a Szerelmi Tragédia, melyet a lámpa a falra vetít.

A versben már együtt van mindaz, amiről a költészet később is szólni fog: a mozi csodája, különös lírája, az ironikusan jelzett közönségességben is meg-megnyilatkozó varázs.

És a film egyre nagyobb teret kap a költészetben; Karinthy, aki minden újért lelkesedett, hogyan is ne figyelt volna fel az új művészetre? Remek karcolatai, pikáns-frivol rímeli mellett külön kis kötetet írt róla («Amiről a vászon mesél») és verset is, prológust egy cirkusz-filmhez. Kosztolányi ákom-bákomjaiban, prózai költeménnyé emelkedő kis újságcikkeiben vall a moziról, két filmről, amelyet régen vettek fel róla, s amelyeken most felismeri hajdani önmagát. S ami a század elején költői téma volt, az most már nemcsak versek tárgya, hanem egyszerűen hasonlat, mint a modern élet immár megszokott jelensége, vagy apró mozzanat, amely mögött távlatok tárulnak fel. József Attila *Ars poeticájába* is bekerül a mozi, mint a külvárosi proletár életének háttere:

... engem sejdít a munkás teste
két merev mozdulat között;
rám vár a mozi előtt este
suhanc, a rosszul öltözött...

A mozi említő versekben, költői hitvallásokban így hát szinte egy kor történetét, költészetének változásait, a közönség ízlésének alakulását követ-hetjük nyomon. Szép Ernő és Heltai dalai után Babits, Kosztolányi, Karinthy az új művészet groteskságát és erejét, új világot feltáró hatalmát sejteti meg, József Attila már a munkások életének díszletét látja benne, a későbbi költő-nemzedék a világ megismerésének és megismertetésének eszközeit, s egyben az álom elködlő képeinek rögzítőjét, a varázsos képekkel messze menekítő Mozit. Jékely Zoltán több verset is írt a filmről, s odát Chaplin ötvenedik születésnapjára. A *Modern idők*re utal, amikor így ünnepli a művészt:

*Bizony, bizony, vasból van a világ
s ember az embert gépekkel kioltja;
még tópartján domborodó strunkba
is beledurúzsolnak majd a turbinák...*

*Ó, rángasd még bajuszkád jó sokáig,
hadd röhögjön az ember — önmagán —,
s könnyezzek majd a kacagás után,
ha Chaplin str s nadrágja rojtja látszik.*

— Ki jön utánad? Unokáinknak lesz-e
ilyen vigasztalója, amilyen te
voltál nekünk e zagyva századélen...

Vas István a régi moziképeken a maga szerelmét érzi újra s baudelaire-i formájú verszakaiban elégikusan olvad össze egy leány arca és a film változó-örök képsora:

*Talán a késői korokba elsodorja
egy vándorkedvű szél szépséged fűszerét,
mint amikor a föld alatt görög szoborra
talált egy büszke kor, mely szépséget cserélt.
Talán a kései korokba elsodorja.*

*De azt az életet, a remegést, a lázat,
melyet sötét mozik mélyén éreztem én,
azt nem találja meg ezentúl semmi század,
nem őrzi szó, se könyv, se kép, se költemény,
az ifjú életet, a remegést, a lázat.*

Mert a költő tudja, hogy a mozi kétszeres varázst teremt — mint minden művészet: egyszer távoli tájakra hív, soha nem látott világokról ad hírt, másszor a magunk életét, kedveseink érzéseit, indulatait, sorsát látjuk viszont a filmkockákon. Nem csoda hát, hogy a háború iszonyatában, amikor a háborús technika erejével rombadöntött békés technika újjáéledéséről, a békérről álmodik, eszébe jut a mozi is:

*... szeretném, ha az evező pihen,
a hangraforgó hangját a vízen,
s ha télen Greta Garbót újra látnám...*

A magyar költészet sokat kapott a mozitól: tárgyat, hangulatot, hasonlatokat, még új távlatokat is. Költészet és film találkozásából felejthetetlen sorok, szép versek születtek. A frigy azonban akkor lenne igazán teljes, ha költészet és mozi a vásznon is többször találkozna.

— 20 —

